

Szakirodalmi kalauz. (Tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőköri kódexe.) Szerk. Pataky Ernő, Bereczky László. (Közread. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ.) Bp. Népművelési Propaganda Iroda, 1969. 692 p.

Ünnepnapnak számít a könyvtárügyben a régen várt, "Gyűjtőköri kódex" néven oly sokat emlegetett kiadvány megjelenése. Nemcsak azért, mert egy többéves és a könyvtárak igen széles körének aktív közreműködését igénylő országos vállalkozás szervezési periódusának befejezését jelzi, hanem azért is, mert a Kalauz közrebocsátása lehetővé teszi, hogy a társadalom a könyvtári együttműködés nyújtotta előnyökről értesüljön és ezeket a maga számára hasznosíthassa.

A kiadvány 6 fejezetre oszlik. Előszavában LÁNG Imre ismerteti röviden a gyűjtőköri munkálatok célját, a szervezet (kooperációs körök) eddigi eredményeit és perspektíváját. Az előszót követő Bevezetőben (I. fejezet) a szerkesztők közlik azon tudományterületek sorát, amelyekre nézve a Kalauz információkat tartalmaz, és tájékoztatnak a kiadvány szerkesztésében követett elvekről, módszerekről. A II. fejezetet a használathoz szükséges tudnivalóknak szánták. A III. fejezet már szisztematikus elrendezésű adattár, melyben a szerkesztők az egyes tudományterületek szakterületi tagozódását és az ezek irodalmát gyűjtő könyvtárak közötti kapcsolatot kívánták szemléltetni. A IV. fejezet az állománygyarapítási együttműködésben részt vevő és a Kalauzban regisztrált könyvtárak gyűjtési területéről, állományának nagyságrendjéről és szolgáltatásairól tájékoztatja a használót. A Kalauz egyik legfontosabb - egyben legproblemátikusabb - fejezete az V., mely a betürendes szakterületi tárgymutatót tartalmazza. Célja: megkönnyíteni valamely szakterület speciális gyűjtőhelyeinek visszakeresését.

A kötet VI. és egyben záró fejezetében a gyűjtőköri jogszabály és mellékletei kapnak helyet.

A Kalauz műfajilag hazánkban újszerű, és elmondhatjuk, hogy a szerkesztők uttörő munkára vállalkoztak. Várható azonban, hogy a Kalauzban ma még nem szereplő szakterületeken (műszaki és mezőgazdasági tudományok) működő könyvtárak gyűjtőköri rendezésének befejeztével sor kerül annak bővített kiadására is. Ezért látjuk szükségesnek a szerkesztők figyelmét néhány olyan szempontra ráirányítani, amelyet az esetleges új kiadás készítésénél célszerű lenne mérlegelni.

A Kalauz előszavában és bevezetőjében is leszögezést nyer, hogy a kiadvány célja kettős:

- egyfelől az állománygyarapítási kooperáció szervezettebbé tételének előmozdítása;
- másfelől a könyvtárak és a szakterületen dolgozó kutatók, oktatók és más szakemberek tájékozódásának segítése.

Véleményünk szerint e két cél egymástól oly mértékig eltér, hogy egy és ugyanazon kiadvány keretében nem lehet mindkettőnek a követelményeit maradéktalanul kielégíteni.

Kétségtelen ugyanis, hogy szükség van az állománygyarapítási együttműködésben részt vevő könyvtárak és vállalásaik részletes, több szempont szerinti nyilvántartására, a rendelet közzétételére, az elért eredmények regisztrálására. A Kalauz ezt meg is teszi - a tájékozódni kívánó olvasónak felesleges bőséggel -, ugyanakkor a nyilvánosság, illetve teljessége mégis kárt szenved, hiszen a kooperáló könyvtárak köre a valóságban lényegesen szélesebb a regisztráltakénál.

A kettős igény kielégítésére való törekvés miatt nem érvényesülhet a Kalauz szerkesztésében elég következetesen a kutatók, szakemberek érdeke sem. A kiadványhoz készült Utmutató pl. nem közli azt, hogy a gyakorlatban mi a jelentősége a különböző jelzetekkel és nevekkal ellátott könyvtár típusoknak - így aligha tudja pl. egy fizikus, mit tiszteljen egy "tudományági könyvtár"-ban; vagy mikor, mely esetben kell országos jellegű tudományos szakkönyvtárhoz fordulnia, és miért nem "kooperáló könyvtár"-hoz. Hiába ad mindezekről tájékoztatást a VI. fejezetben közölt rendelet - a nem-könyvtáros szakemberek ennek bogarászására nem vállalkoznak.

A nem-könyvtáros szakember szemével nézve túl részletesnek tűnik a III. fejezet szakterületi bontása, még inkább az egyes részkérdéseknél feltüntetett könyvtárak száma. Ez nyilvántartási céloknak kitűnően megfelelhet - de a használót elbizonytalanítja. Emellett egyes kooperáló könyvtárak számos részterületnél történő szerepeltetése azt a gyanút ébreszti bennünk, hogy az illető könyvtár vállalkozásai mögött nincs megfelelő gyűjteményi "aranyfedezet". Ha pedig ez így van, akkor félrevezetjük a gyanutlan használót.

Problematikusnak találjuk a betűrendes szakterületi tárgymutató tárgyszóanyagát is. Véleményünk szerint ennek szerkesztésében abból kellett volna kiindulni, hogy az egyes tárgyszavak gyűjteményre utaljanak. Ez pedig annyit jelent, hogy a tárgyszavakat diszciplína-szinten kellett volna tartani. Ezt teszi a Kalauz szerkesztéséhez például szolgáló nyugatnémet kiadvány (1) is; még következetesebben alkalmazza ezt az elvet a Kalauz műfajának amerikai megfelelője (2). Ez utóbbiban számos fogalom szerepel ugyan, de tárgyyszó viszonylag kevés. A részfogalmakról minden esetben utalnak egy tartalmilag szélesebb körű fogalomra; ezt tekintik tárgyszónak, s ehhez csatlakoztatják a megfelelő szakterületi gyűjteménnyel rendelkező könyvtárak sorát.

A tárgymutató készítésénél a gyűjteményre utalás elvét, sajnos, nem érvényesítették következetesen a szerkesztők, így pl. a Köptetők tárgyszó mögött 6 könyvtár hivatkozási száma szerepel, a Logaritmus táblák-nál 12, stb. - vajon nem veszélyezteti-e ez a Kalauz hitelét?

Nagyon sajnáljuk, hogy a kiadvány egyetlen fejezetében sem kapunk adatot a könyvtárak külön gyűjteményeinek tárgyáról. Igaz, hogy a gyűjtőkori rendelet nem szabályozta pl. az egyetemi disszertációk vagy a középiskolai tankönyvek, értesítők stb. gyűjtésének rendjét; így elvileg ezt nem is kérhetjük számon a Kalauztól. Ugy gondoljuk azonban, hogy ezek szerepeltetése - legalább az új kiadásban - a tájékoztatás szempontjából igen fontos lenne, és illik is a Kalauz profiljába.

E néhány, esetleg vitatható szempontot a szerkesztők figyelmébe ajánlva megállapíthatjuk, hogy a Szakirodalmi Kalauz hézagpótló mű, s mint ilyen a hazai tájékoztató szolgálat nélkülözhetetlen eszköze. Kérdés, nem kellene-e az új kiadást - kapcsolataink bővítése céljából - angol és orosz nyelven is megjelentetni?

Végül érdemes lenne a kiadvány használata során jelentkező tapasztalatokat, esetleg felmerülő elvi-gyakorlati szempontokat összegyűjteni, kiértékelni, s az új kiadás szerkesztésénél értékesíteni.

- (1) Verzeichnis von Schrifttum-Auskunftstellen. Hrg. von Deutschen Normenausschuss u. vom Forschungsinstitut für Rationalisierung an der Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule Aachen. 5. erg. u. erw. Aufl. Berlin-Köln-Frankfurt am Main, Beuth, 1962. 307 p.
- (2) ASH, Lee; Subject collections. A guide to special book collections and subject emphases etc. New York, Bowker Comp. 1958. XV, 476 p.

FREY Tamásné

FREY Tamásné: Tájékoztató szolgálat a tudományos és szak-
könyvtárakban, (A KMK kiadványai 34. sz.) Bp. 1969. Népmű-
velési Propaganda Iroda, 247 l.

Értékes és mondanivalójában aktuális munkával gazdagodott a magyar könyvtárügyi irodalom. Frey Tamásné tanulmányában arra vállalkozott, hogy személyes tapasztalatai, a könyvtárak adatszolgáltatásai alapján, a vonatkozó szakirodalom megállapításainak figyelembevételével, a magyar tudományos és szakkönyvtárak tájékoztató szolgálatának fejlődését felyázolja, tevékenységét sok oldalról megközelítve elemezze. Örömmel állapítjuk meg: vállalkozása sikerrel járt. A siker titka az a korszerű, egészséges, túlzástól mentes szemlélet, amelyet vizsgálódásai során érvényre juttat.

Ez a helyes szemlélet abban nyilvánul meg, hogy a tudományos és szakkönyvtárakat a tudományos és szakmai tájékoztatás fontos intézményeinek tekinti és a könyvtárak és a tájékoztatói tevékenység közötti funkcionális és szervezeti kapcsolatokat vizsgálja. Így rajzolódik elénk a könyv lapjain egy olyan követelményrendszer, mely figyelembe veszi egyfelől a könyvtári tájékoztatás lehetőségeit, másfelől azokat a korlátokat is, amelyek az ilyenfajta tájékoztatás mértékét és mélységét megszabják.

A lehetőségek és korlátok ismeretében vázolja igen pontosan a referenzmunka és -szolgálat hazai fejlődését, mérlegre teszi azokat a szervezeti, személyi és tárgyi előfeltételeket, amelyek a korszerű tájékoztató szolgálat ellátásához szükségesek, végül elemzi a hazai tudományos és szakkönyvtárak jelenlegi szolgáltatásait. Igen helyesen, a beható elemzés összegezése és a tanulságok levonása előtt, ismereteti egyes külföldi könyvtárak referenz-

szolgáltatásainak kialakulását, eredményeit, szervezeti formáit. A munka utolsó fejezete a hazai eredmények összegezése és a feladatok kijelölése.

A könyvtári tájékoztató szolgálat funkcióinak meghatározása jól dokumentált és szemléletileg helyes. Elsősorban az egyedi, egyetlen igénylő által felhasználható tájékoztatás szolgáltatását tartja a szolgálat főfunkciójának. Felismeri, hogy ez a szolgálat fejlett központi szolgáltatásokat, nagy szellemi és anyagi ráfordítást (munkaerő, kézikönyvtár stb.) kíván. A felsorolt funkcióelemek beható vizsgálatából kiindulva fejti ki ezek összefüggéseit a tájékoztató munka tartalmával, színvonalával, vizsgálja a funkcióelemek hatását a tájékoztató munka szervezetére és veti fel a munkamegosztással kapcsolatos szervezeti kérdéseket.

Ez utóbbiak kapcsán kissé óvatosan fogalmaz és talán túlzott jelentőséget tulajdonít nekik. A tájékoztatás hatékonysága nem a szervezeti kereteken múlik; olyan tevékenység ez, mely hol kisebb, hol nagyobb szellemi erőfeszítést, szakismeretet, bibliográfiai és forrásismeretet igényel, és gyakran olyan feladatok elé állítja a könyvtárat, amelyeket csak több munkatársának bevonásával tud megoldani. Hivatalnok és nem könyvtáros az, aki ilyenkor arra hivatkozik, hogy ez nem az ő asztala, nem fér a normájába, és valamilyen formában megtagadja szakismereteinek hasznosítását. Elképzelhető - és nem konstruált a példa -, hogy ha történetesen a szakozók között van matematikus és jogász, a szerzemé-